

Natura 2000-handleplan 2010-15

Suså, Tystrup-Bavelse Sø, Rådmandshaven,
Slagmosen og Porsmosen

Natura 2000-område nr. 163
Habitatområde H146 og H194
Fuglebeskyttelsesområde F91 og F93

FAXE KOMMUNE

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

NÆSTVED

RINGSTED KOMMUNE

Sorø Kommune

Kolofon

Titel: Natura 2000-handleplan 2010-15
- Suså, Tystrup-Bavelse Sø, Rådmandshaven, Slagmosen og Porsmosen

Udarbejdet af:

Naturstyrelsen, Haraldsgade 53, 2100 København Ø
Faxe Kommune, Center for Teknik og Miljø, Industrivej 2, 4683 Rønnede
Ringsted kommune, Natur & Miljø, Rønnedevej 9, 4100 Ringsted
Sorø Kommune, Fagcenter Teknik og Miljø, Rådhusvej 8, 4180 Sorø
Næstved Kommune, Center for Miljø og Natur, Rådmandshaven 20, 4700 Næstved

Redaktion: H.C. Gravesen, Naturstyrelsen Storstrøm
Eigil Plöger, Aglaja for Faxe Kommune
Line Strandholm Magnussen, Sorø Kommune
Berit Horskjær Bojsen, Ringsted Kommune
Lars Malmborg, Næstved Kommune (hovedredaktør)

Forsidefoto: Jan Kofod Winther for Naturstyrelsen

Fotos: Side 8, 10 og 22, Næstved Kommune
Side 14, Simon Waagner ©
Side 17, Bente Holm-Petersen ©

Kort: © Kort- og Matrikelstyrelsen

ISBN nr.: 978-87-7279-535-5

Må citeres med kildeangivelse

Forord

Kommunerne skal udarbejde handleplaner for, hvordan statens Natura 2000-planer vil blive realiseret inden for kommunernes geografiske område på land og kystnære områder. Når handleplanerne er vedtaget, skal kommunerne i gang med de konkrete tiltag som skal sikre, at handleplanen kan gennemføres.

Naturstyrelsen har ansvaret for at udarbejde og gennemføre handleplaner for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer.

Den konkrete indsats på et areal forventes i stort omfang udmøntet ved, at lodsejeren søger om tilskud fra en række særlige tilskudsordninger under Landdistriktsprogrammet. For nærmere information henvises til [NaturErhvervsstyrelsen](#) og for skovbevoksede arealer til [Naturstyrelsen](#).

En pjece er udgivet, som giver overblik over støttemulighederne i Natura 2000-områder: Se <http://2.naturerhverv.fvm.dk/faktaark.aspx?ID=79827>

Du kan i dette link, se hvordan man forestiller sig at planerne kommer til at virke. Se http://www.naturstyrelsen.dk/Naturbeskyttelse/Natura2000/Natura_2000_planer/Baggrund/Saadan_virker_planerne/

Indholdsfortegnelse

Forord.....	3
Indholdsfortegnelse	4
Baggrund.....	5
Sammendrag af den statslige Natura 2000-plan	6
Mål for planperioden.....	9
Forventede metoder og forvaltningstiltag	11
Prioritering af den forventede forvaltningsindsats	16
Forventet effekt	18
Strategisk Miljøvurdering – SMV.....	22
Bilag 1: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag.....	23
Bilag 2: Fordeling af indsatser mellem handleplanmyndigheder og offentlige lodsejere	25
Bilag 3: Kort med kortlagte naturtyper samt potentielle områder for ny habitatnatur	26
Oversigtskort.....	26
Detailkort A - Tystrup-Bavelse Sø med omgivelser	27
Detailkort B - Porsemose	28
Detailkort C - Rådmandshaven og Slagmose	29
Bilag 4: Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner	30
Bilag 5: Forklaring af Natura 2000-begreber m.m.	32

Baggrund

Der er udarbejdet statslige Natura 2000-planer for 246 Natura 2000-områder, som kan findes her: [Natura 2000-plan](#).

Denne handleplan er en udmøntning af Natura 2000-plan for område nr. 163 for delområde Suså, Tystrup Bavelse Sø, Slagmosen og Porsmosen med fuglebeskyttelsesområdet F91 Gammellung, Tueerne, Porsmosen, som også omfatter Holmegårds Mose. Der er også udarbejdet en delhandleplan for det selvstændige habitatområde H145 for Holmegårds Mose i samme Natura 2000-område. Årsagen til adskillelsen er, at de to områder er hydrologisk adskilt i to uafhængige vandsystemer.

Handleplanen er udarbejdet af Sorø, Ringsted, Faxe og Næstved Kommuner samt Naturstyrelsen. Hver kommune er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører kommunens geografiske område på land og kystnære områder - bortset fra skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Hver kommune sikrer gennemførelse for sit område inden udgangen af år 2015.

Naturstyrelsen er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Naturstyrelsen sikrer gennemførelse af disse dele af handleplanen inden udgangen af år 2021.

Naturstyrelsen er offentlig lodsejer og gennemfører Natura 2000-planen direkte i sin drifts- og plejeplan i områder ved Frederikskilde, Hørhaven og Tamose ved Tystrup Sø. Der er resumé af disse drifts- og plejeplaner i bilag 4, når den endelige plan vedtages. Herudover indgår denne drifts- og plejeplanlægning for offentlige arealer kun i handleplanens bilag 2.

Handleplanen er udarbejdet med hjemmel i miljømålsloven (lovbekendtgørelse nr. 932 af 24/9 2009), bekendtgørelse nr. 1117 af 25/11 2011 om kommunalbestyrelsernes Natura 2000-handleplaner og bekendtgørelse 1116 af 25/11 2011 om tilvejebringelse af Natura 2000-skovplanlægning.

Det fremgår af lovgivningen:

- at en handleplan skal indeholde:
 - en prioritering af handleplanmyndighedens forventede forvaltningsindsats i planperioden
 - en angivelse af mål og forventet effekt for de enkelte aktiviteter
 - de forventede metoder og forvaltningstiltag, som handleplan-myndigheden vil tage i brug for at forbedre naturtilstanden eller fastholde gunstig bevaringsstatus
- at en handleplan ikke må stride imod retningslinjer fastsat i den statslige Natura 2000-plan.
- at en handleplan skal være så konkret, at dens gennemførelse kan vurderes. Dog må handleplanen ikke foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelse af handleplanen.

Alle myndigheder skal i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt lægge Natura 2000-planen og -handleplanen til grund.

I handleplanen anvendes en række Natura 2000-begreber m.m., som er defineret nærmere i bilag 5.

Sammendrag af den statslige Natura 2000-plan

Natura 2000-område nr. 163 Suså, Tystrup Bavelse Sø, Slagmosen, Porsmose samt Holmegårds Mose

Natura 2000-planen og Natura 2000-handleplan for dette område er delt i to: en særskilt for habitatområdet i Holmegårds Mose og en for Suså m.m. uden Holmegårds Mose. Sammendraget omfatter imidlertid begge områder og delhandleplaner.

Områdebeskrivelse

Natura 2000-området strækker sig langs Susåen fra lidt vest for Rønnede til Næstved. På en stor del af strækningen er det dog kun selve åløbet, der er udpeget. I områdets østlige del er et sammenhængende område mellem Holmegårds Mose, Gammellung, Tuerne og Porsmose udpeget som fuglebeskyttelses- og habitatområder. Mod vest er Tystrup-Bavelse Sø det dominerende landskabselement omfattet af Natura 2000. Slagmosen og naturskoven Rådmandshave ved Næstved i den sydlige del er udpeget som habitatområde.

Holmegårds Mose er Østdanmarks største højmoser. Der har været udvundet tørv i mosen gennem århundreder, men udnyttelsen har været intensiveret over nogle årtier til Holmegårds Glasværk. En del af mosen består derfor i dag af afgravede tørvflader eller åbne tørvgrave. I områdets vestlige del findes der stadig relativt intakte højmoserflader.

Natura 2000-områdets samlede areal er på 4.084 ha.

Vigtigste naturværdier

Suså er Sjællands største vandløb, og er levested for internationalt beskyttelseskrævende arter som pignmerling, bæklambret og tykskallet malermusling. Åen løber igennem et afvekslende morænelandskab med Tystrup-Bavelse Sø, som er ynglested for arter som havørn og isfugl.

Den østlige del af Natura 2000-området rummer et mosekompleks med internationalt vigtige naturtyper som aktiv højmoser, hængesæk, tidvis våd eng, avneknippemose og skovbevokset tørvemose. Holmegårds Mose er Østdanmarks vigtigste højmoser, selv om den er reduceret voldsomt i forhold til sin oprindelige størrelse. Den er levested for en række plante- og dyrearter af national og regional betydning. Engsnarre og rørhøg er beskyttelseskrævende ynglefugle knyttet til mosekomplekset, og rastende arter som sangsvane og sædgås forekommer i internationalt betydelige antal. Sydligst i Natura 2000-området findes Slagmosen med rigkær og indslag af den sjældne naturtype indlandssalteng.

Derudover er der flere steder i området vigtige forekomster af skovnaturtyper, hvor bøgeskov på muldbund er dominerende, og hvor aske- og elleskov udgør vigtige skovarealer tættest på sø og å. Rundt om Tystrup Sø findes flere kilder og væld, især i Frederikskilde Skov i nord. Flere skove i området er udlagt til naturskov uden drift.

Trusler mod områdets naturværdier

Næringsstofbelastning i hele vandløbssystemet afspejles bl.a. gennem afsætning af iltforbrugende bundslam, som er en trussel for beskyttelseskrævende arter som tykskallet malermusling.

Unaturlige vandstandsforhold i form af afvanding udgør en trussel mod moserne, specielt højmosen i Holmegårds Mose, hvor tørvedannelsen i store områder er stoppet.

Tilgroning med træer, buske og høje urter er en trussel mod de lysåbne naturtyper og områdets egnethed som levested for visse fuglearter, særligt i Natura 2000-områdets østlige mosekompleks. Årsagen er primært afvanding og næringstilførsel samt ændret eller ophørt drift af områderne. Ynglefugle som isfugl, er sårbare overfor forstyrrelser omkring reden. Det samme gælder troldand på dagsrastepladser (søer).

Invasive arter findes flere steder i området. Størst problem er kæmpebjørneklo og rød hestehov, som findes massivt nogle steder langs den øvre del af Suså.

Intensiv skovdrift kan medføre, at skovnaturtyper forringes eller ødelægges, eller at skovnaturtyper konverteres til skovnaturtyper, der ikke er omfattet af habitatdirektivet.

Målsætning

Den økologiske sammenhæng i Natura 2000-området skal sikres gennem hensigtsmæssig drift og hydrologi, lav næringsstofbelastning samt gode etablerings- og spredningsmuligheder for arterne. Særligt skal vandkvaliteten være så god, at Susåen kan være egnet levested for tykskallet malermusling. Søerne skal opretholdes som godt rasteområde for sangsvane, sædgås og troldand, og både yngle- og rastefugle sikres tilstrækkelig lav forstyrrelse. Truede naturtyper skal sikres forbedret tilstand, og arealet af kalkoverdrev øges.

Habitatområdet Holmegårds Mose har herudover en særlig målsætning: Det primære fokus i Holmegårds Mose er genopretning af naturtypen aktiv højmoser. På længere sigt skal forekomst af rigkær i højmosens udkant udvides svarende til det naturgivne potentiale. Vedvarende naturpleje skal sikre eller forbedre tilstanden af habitatområdets lysåbne naturtyper. Derudover skal de brunvandede søer være egnede levesteder for en robust bestand af lys skivevandkalv. Der skal ved tiltag i mosen tages hensyn til bevarelse af de vigtige arkæologiske rester, der findes i og omkring mosen.

Indsats i 1. planperiode

Oversigt over de væsentligste virkemidler til gennemførelse af denne plan:

Indsats	Stort omfang	Mindre omfang	Undersøges nærmere	Ikke anvendt
Rydning, fjernelse af uønsket opvækst Herunder bekæmpelse af invasive arter	X			
Forbedring af hydrologi Fx ved at standse dræning, genoprette vandløb, fjerne diger	X			
Ekstensiv drift Fx indførsel eller opretholdelse af græsning, høslet mm.		X		
Sikring af arealer Sikring af natur der ikke pt. er beskyttet (fx stenrev og skovnatur)	X			
Reducere forstyrrelser Fx færdsel, sejlads og jagt		X		
Forbedring/sikring af levesteder Fx ved etablering af vandhuller, sikring af redetræer eller større fouragerings- eller yngleområder		X		

Udover forbedring af vandkvalitet, som sker gennem vandplanen, består de væsentligste dele af indsatsen i dette Natura 2000-område af genopretning af aktiv højmoser i Holmegårds Mose ved vandstandshævning og rydning af et betydeligt træbevokset areal. Dette gennemføres i et LIFE-projekt med støtte fra EU.

Derudover drejer indsatsen sig især om at opretholde eller etablere den nødvendige pleje/drift af de lysåbne arealer for at hindre tilgroning af naturtyperne og sikre arternes levesteder. Der skal gøres en særlig indsats for at forbedre tilstanden for rigkær med indslag af indlandssalteng og forekomster af overdrev.

Forekomster af skovnaturtyper, der ikke planlægges ryddet til genopretning af lysåben natur eller er udlagt til naturskov, skal sikres gennem aftaler. For fuglene, især ynglefuglene, skal graden af forstyrrelse være tilpas lav. Endelig skal der træffes aftaler om beskyttelse af skovnaturtyper, der ikke i forvejen er beskyttede.

Suserup Skov er fredet, gammel naturskov med meget høj biodiversitet. Foto Næstved Kommune

Mål for planperioden

- Natura 2000-planens indsatsprogram

Natura 2000-planens indsatsprogram er bindende retningslinjer for handleplanen i første planperiode, og anvendes derfor som handleplanens mål. Dette indsatsprogram skal være gennemført med udgangen af år 2015, dog år 2021 for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Indsatsprogrammet vedrører alene naturtyper og arter, som er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, jf. bilag 1.

Indsatsprogrammet er på side 20-22 i [Natura 2000-planen](#). Her er et sammendrag:

Naturtyper

- ❖ De lysåbne terrestriske naturtyper sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje. Der er særlig fokus på naturtyperne, rigkær, surt overdrev, tidvis våd eng og kalkoverdrev med vigtige orkideforekomster.
- ❖ Skovnaturtyper sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje eller udlægges i særlige tilfælde til urørt skov.
- ❖ Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi på arealer med rigkær. Det undersøges nærmere, hvor der er behov for at skabe mere hensigtsmæssig hydrologi i skovnaturtyperne, og disse steder sikres den for skovnaturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi. Der sikres også de mest hensigtsmæssige hydrologiske forhold langs med Susåen og søerne med mulighed for oversvømmelse på egnede engarealer til gavn for bl.a. naturtypen å-mudderbanke søbred med småarter.
- ❖ Invasive arter som kæmpe-bjørneklo bekæmpes i overensstemmelse med bedst tilgængelige viden og konkret faglig vurdering.
- ❖ Der skal, hvor de naturgivne forhold gør det muligt, ske en udvidelse af arealet for naturtypen rigkær, stedvis med forekomst i mosaik af indlandssalteng.

Arter

- ❖ Der sikres mulighed for oversvømmelse på egnede engarealer langs med Susåen til gavn for bl.a. engsnarre og mosehornugle.
- ❖ Kendte ynglepladser for engsnarre sikres og forbedres gennem drift af arealerne.
- ❖ Der sikres velegnede levesteder med særlig opmærksomhed på uhensigtsmæssig tilgroning og tilplantning af vedplanter for samtlige arter på udpegningsgrundlaget.
- ❖ Der sikres tilstrækkeligt uforstyrrede levesteder for troland og isfugl.

Mål som forventes gennemført via indsatser i anden planlægning m.m. end handleplanen:

- ❖ *Husdyrgodkendelsesloven:* Reduktion af kvælstof fra luften på områdets naturtyper sker ved administration af denne lov, der har fastlagt et særligt beskyttelsesniveau af hensyn til bevaringsmålsætningen i Natura 2000-planlægningen. Den øvrige tilførsel af næringsstoffer til naturtyperne reduceres - herunder fra dræntilløb og fodring.
- ❖ *Vandplanen:* Regulerer tilførslen af næringsstoffer til søer og vandløb. Planen sikrer vandløb gode fysiske forhold og kontinuitet. De større søer i området sikres god vandkvalitet med et varieret dyre- og planteliv.
- ❖ *Offentligt ejede arealer:* En del af Natura 2000-området og de kortlagte naturtyper er ejet af Naturstyrelsen, som selv udarbejder Natura 2000-plejeplan for sine arealer. Der er et resumé af denne planlægning i bilag 4 i den endelige plan, og Naturstyrelsens arealer indgår endvidere i bilag 2.

Rejnstrup Holme, der skiller Tystrup og Bavelse Søer, på en efterårsdag. Foto Næstved Kommune

Forventede metoder og forvaltningstiltag

Her angives de metoder og forvaltningstiltag, som forventes at skulle anvendes for at opfylde handleplanens mål (Natura 2000-planens indsatsprogram). Der angives dog *ikke* metoder og forvaltningstiltag for offentlige arealer, hvor lodsejerne selv udarbejder drifts- og plejeplaner for at gennemføre Natura 2000-planen. Der henvises til resuméerne af denne offentlige drifts- og plejeplanlægning i bilag 4.

Den konkrete indsats på et areal forventes i stort omfang udmøntet ved, at lodsejeren søger om tilskud fra en række særlige tilskudsordninger under Landdistriktsprogrammet. For nærmere information henvises til [NaturErhvervsstyrelsen](#) og for skovbevoksede arealer til [Naturstyrelsen](#).

Naturtyper

I tabel 1 angives de forventede metoder og forvaltningstiltag for *naturtyperne* på udpegningsgrundlaget, jf. bilag 1. Tabellen er inddelt i 3 grupper:

- Lysåbne naturtyper (se bilag 5)
- Skovnaturtyper (se bilag 5)
- Ny habitatnatur (dvs. forventede udvidelser af naturtyperne)

Hovedparten af arealet med naturtyper er kortlagt, og kan ses på hjemmesiden [SagsGIS](#)

I tabel 1 er der et skøn over omfanget af de enkelte metoder og forvaltningstiltag for de kortlagte naturtyper samt et skøn over omfanget af ny habitatnatur. I den forbindelse skelnes mellem ”Igangværende indsats” og ”Behov for ny indsats”, da der allerede er igangværende indsatser i Natura 2000-området, der bidrager til at opfylde handleplanens mål.

Arealer angivet i tabel 1 er potentielle bruttoarealer, der vil blive undersøgt nærmere i planperioden mhp. at vurdere gennemførlighed. Indsatsens præcise omfang i planperioden vil bero på en biologisk, teknisk og økonomisk vurdering og vil sikre Natura 2000-planens målopfyldelse ved at:

- Arealer med disse naturtyper indenfor Natura 2000-området ikke går tilbage
- Tilstanden samlet set ikke forringes i denne planperiode

Hvor der i Natura 2000-planen er angivet eksakte antal hektar, er disse antal også normsættende for handleplanens ambitionsniveau, og der er således ikke tale om potentielle bruttoarealer.

Tabel 1: Forventede metoder og forvaltningstiltag for naturtyperne*

Forventede metoder og forvaltningstiltag	Skøn over omfanget af:		
	Igangværende indsats	Behov for ny indsats	Samlet indsats
Lysåbne naturtyper: Omfatter Indlandssaltenge, Kalkoverdrev, Surt overdrev, Tidvis våde enge, Riggær og Kildevæld			
Rydning af uønsket opvækst	0	20-55 ha	20-55 ha
Forbedring af vandstandsforhold	0	< 8 ha	<. 8 ha
Græsning eller høslæt**	Ca. 36 ha	11-40 ha	47-76 ha

Skovnaturtyper: Bøg på muld og mor, Egeblandskov, Skovbevokset tørvemose samt Elle- og askeskov			
<i>Skov med fredskovspligt:</i>			
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	0	70 - 80 ha	70 - 80 ha
Urørt skov	Ca. 60 ha	≤ 5 ha	≤ 65 ha
Forbedring af hydrologi	0	≤ 18 ha	≤ 18 ha
<i>Skov uden fredskovspligt:</i>			
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	0	0 - 35 ha	0 - 35 ha
Urørt skov	Ca. 2 ha	0	≤ 2 ha
Forbedring af vandstandsforhold	0	≤ 5 ha	≤ 5 ha
Ny habitatnatur***:			
Udvidelser af naturtyper	0	8-20 ha	8-20 ha

* Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planen i egne drifts- og plejeplaner. Se bilag 4.

** Hertil kommer indsats for bekæmpelse af invasive arter, som forventes gennemført ved særlige indsatsplaner for kæmpebjørneklo. Denne indsats kan for større bestande dreje sig om slåning eller græsning. Det er ikke en del af handleplanen men hører under 'Anden forvaltning'.

*** I bilag 3 er kort, som viser potentielle områder for ny habitatnatur.

Særligt for lysåbne naturtyper

❖ Igangværende indsatser

Dækker lysåbne naturtyper, der i hele planperioden 2009-15 er omfattet af plejeaftale. I særlige tilfælde kan der være behov for en supplerende indsats, fx rydning af vedplanter og ændret hydrologi

❖ Behov for ny indsats

Generelt skal indsatser sikres i områder med både gunstig og ugunstig bevaringsstatus. Plejeaftaler - herunder de særlige tilskudsordninger under Landdistriktsprogrammet - som udløber i planperioden 2009-2015, skal derfor søges fornyet. Arealer uden plejeaftaler skal søges indgået efter de behov, som basisanalysen anviser med hensyn til hydrologi, rydning af vedplanter og græsning/høslæt.

Bemærk. Arealer med for højt næringsbelastning bør plejes med høslæt/slåning og fjernelse af høet – eventuelt kombineret med efterfølgende græsning.

Observer. Indgåelse af aftaler efter særlige tilskudsordninger under Landdistriktsprogrammet kan i nogen tilfælde være uhensigtsmæssige i forhold til de naturtyper og arter, som Natura 2000-området skal beskytte. Konsulter din landbrugskonsulent eller kommunen inden indgåelse af aftale.

Særligt for skovnaturtyperne

❖ Igangværende indsatser

Dækker skovarealer, der i hele planperioden er beskyttet ved skovlovsaftale, fredning eller lignende. I særlige tilfælde kan der være behov for en supplerende beskyttelsesindsats.

Bemærk: Træbevoksede moser, hvor vegetationen er opstået naturligt, er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 eller skovlovens § 28. Det kan omfatte 91D0 Skovbevokset tørvemose og 91E0 Elle- og askeskov. Sådanne arealer er ikke medtaget under ”Igangværende indsatser” i tabel 1, selvom beskyttelsen kan være tilstrækkelig.

❖ **Behov for særlig indsats**

Generelt skal der være en særlig beskyttelsesindsats af skovnatur, der er i høj tilstand. Det skal bidrage til at bevare de ekstraordinære naturværdier. Se nærmere i bilag 5 under ”Skovnaturtypebevarende drift og pleje” og ”Urørt skov”.

Arealerne for urørt skov og forbedring af hydrologi er bruttoarealer, hvor mulighederne for henholdsvis udlæg til urørt skov og forbedring af de hydrologiske forhold undersøges nærmere. Bruttoarealet for urørt skov er arealer i høj tilstand med bl.a. stor andel dødt ved, mens bruttoarealet for forbedret hydrologi er de mest tørre arealer med 91D0 Skovbevokset tørvemose og 91E0 Elle- og askeskov, der har fungerende grøfter.

❖ **Reduktion af arealet med skovnaturtyper**

I forbindelse med pleje af den truede naturtype 7220 Kildevæld kan der forekomme en mindre reduktion i arealet med 9130 Bøg på muld.

Arter

I tabel 2 angives de forventede metoder og forvaltningstiltag for *arterne* på udpegningsgrundlaget (jf. bilag 1) *udover* indsatsen for naturtyperne, som i mange tilfælde også vil gavne arterne.

Antal stk. angivet i tabel 2 under ”Behov for ny indsats” er potentielle brutto stk. Indsatsens præcise omfang i planperioden vil bero på en biologisk, teknisk og økonomisk vurdering.

Tabel 2: Forventede metoder og forvaltningstiltag for arter udover indsatsen for naturtyperne.*

Forventede metoder og forvaltningstiltag	Skøn over omfanget af:		
	Igangværende indsats	Behov for ny indsats	Samlet indsats
Nygravning af vandhuller	0 stk.	5-10 stk.	5-10 stk.
Opsætning af reder for isfugl i forstyrrelsesfrie områder	1 stk.	1-4 stk.	2-5 stk.
Regulering af offentlighedens adgang aht. forstyrrelsestruet dyreliv	Sejladsbegrænsning på Tystrup-Bavelse Sø	Efter behov	Eksisterende bestemmelser samt efter behov
Særlig pleje for engsnarre og mosehornugle**	0	80-110 ha	80-110 ha
Høslæt eller afgræsning af enge for rastende gæs***	Ca. 380 ha	940-970 ha	1320-1350 ha
Rydning af vedplanter for engsnarre og gæs****	0	4 ha	4 ha

* Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planen i egne drifts- og plejeplaner. Se bilag 4.

** Særlige plejeaftaler med lodsejere er planlagt og igangsat på størstedelen af arealerne for engsnarre og mosehornugle

*** 900 ha under Behov for ny indsats har i 2011 har fået fornyet græsnings-/høslætaftaler for hele planperioden til fordel for bl.a. rastende gæs og svaner.

**** Rydninger er planlagt og foretaget 2012.

Særligt for arter

❖ **Igangværende indsats**

Dækker levesteder, der i hele planperioden 2009-15 er omfattet af plejeaftale.

Planmyndighederne vurderer, at sikringen af de lysåbne naturtyper og af skovnaturtyperne bidrager i tilstrækkeligt omfang til at sikre velegnede levesteder for sumpvindelsnegl og stor vandsalamander.

❖ **Behov for ny indsats**

Generelt skal indsats sikres for arter med både gunstig og ugunstig bevaringsstatus.

Plejeaftaler - herunder de særlige tilskudsordninger under Landdistriktsprogrammet - som udløber i planperioden 2009-2015, skal derfor søges fornyet. Arealer uden plejeaftaler skal søges indgået efter de behov, som basisanalysen anviser med hensyn til arternes levesteder.

Forholdet mellem forstyrrelser, rastende trolldænder ved Tystrup-Bavelse Sø og en eventuel indsats bør undersøges nærmere.

Isfuglen forekommer ynglende enkelte steder omkring Susåen og Tystrup-Bavelse Sø. Foto: Simon Waagner

Indsatser som forventes gennemført via anden planlægning end handleplanen

- ❖ Naturstyrelsen har i 2011 genslynget den øverste del af Susåen ved Hovmosen og indgået aftaler om engsnarrevenlig drift (dog på arealer som kun ligger op til Natura 2000-området).
- ❖ Naturstyrelsen gennemfører genslyngning af Susåen i Holts Mose nord for Hesede Skov. Projektet forventes at tilgodese både vandmiljøet i Susåen og det vandtilknyttede dyreliv i vandløbene
- ❖ Der er der indgået driftsaftaler om Broksø Fang og Sømose samt Porsmosen på Broksø og Holmegård Gods' jorder. Aftalerne omfatter både vådgøringsprojekter og driftsaftaler til gavn for ynglende engsnarre og rastende sangsvaner.
- ❖ Naturstyrelsen og Næstved Kommune foretager genslyngninger af Susåen og Jydebækken i Porsemosen. Omkring Jydebækken sker en lidt forhøjet vådgøring af engene til gavn for engfugle, mens Susåens vandstand holdes uændret. Projektet forventes at tilgodese både vandmiljøet i Susåen og Jydebækken, samt det vandtilknyttede dyreliv i vandløbene. Projekterne afsluttes i 2012.
- ❖ Som led i vandplanen skal Sorø, Faxe, Ringsted og Næstved Kommuner tage initiativ til etablering af et vådområdeprojekt til fjernelse af fosfor opstrøms Tystrup Sø. Projektet forventes at tilgodese både vandmiljøet i Susåen, det vandtilknyttede dyreliv i vandløbene samt skabe nye levemuligheder for fugle på enge omkring åen.
- ❖ Indsatsplan for Stor Bjørneklo: Næstved og Faxe Kommune udarbejder en indsatsplan for bekæmpelse af Bjørneklo i 2012 med efterfølgende indsats 2013-22 for de øvre dele af Susåen – de dele af kommunerne, som særligt er plaget af denne invasive art. Sorø og Ringsted Kommuner har allerede indsatsplaner for bjørneklo. Indsatsen vil begunstige krav om fjernelse af invasive arter, hindrer yderligere spredning og være til fordel for naturtypen vandløbsbræmmer.
- ❖ Naturstyrelsen har 2010-2012 på en 8,5 km strækning af mellemste Suså mellem Næsby Bro og Vrangstrup gennemført genslyngning, etablering af stryg og sikret naturvenlig drift på omgivende engarealer. Indsatsen forbedrer de hydrologiske forhold og forbedrer forhold naturtyper og arter knyttet til Susåen
- ❖ Naturstyrelsens arealer ved Tamose indgår i et større Life-projekt for overdrev, hvor naturtypen surt overdrev udvides, og der etableres vandhuller.
- ❖ Naturstyrelsen ansøger i 2012 om midler til et forprojekt for et vådområdeprojekt til fjernelse af kvælstof på den nederste del af Susåen mellem Holløse Mølle og Herlufsholm. Indsatserne forventes at tilgodese retningslinje om bedre hydrologi og bedre fysisk tilstand af Susåen med tilknyttet dyreliv og naturtyper.
- ❖ Spildevandsplaner for det åbne land i Næstved, Faxe, Ringsted og Sorø Kommuner vil nedbringe mængden af næringsstoffer tilført vandløbssystemet og skabe forbedrede levemuligheder for det tilknyttede dyreliv.

Prioritering af den forventede forvaltningsindsats

I Natura 2000-planen er det målet, at indsatsen i 1. planperiode skal standse tilbagegangen for naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget ved hjælp af disse fire sigtelinjer:

1. Sikring af tilstanden af eksisterende naturarealer og arter
2. Sikring af de små naturarealer
3. Sikring af naturtyper og levesteder som ikke er beskyttede
4. Indsats for truede naturtyper og arter

De fire sigtelinjer lægger niveauet for den indsats, som handleplanmyndighederne skal gennemføre, og er udtryk for den nationale prioritering og dermed alle målsætningerne for handleplanen i 1. planperiode.

I første planperiode gælder indtil videre den med Grøn Vækst afledte nationalpolitiske præmis om frivillighed i Natura 2000-indsatsen, hvilket også er baggrunden for økonomaftalen for 2013 ml. regeringen og KL, der lægger de økonomiske rammer for den kommunale Natura 2000-indsats.

Her beskrives de dele af indsatsprogrammet, som handleplanmyndighederne forventes at gennemføre med særligt fokus og tidligt i planperioden:

Principielt:

Vi prioriterer

- Fremkommelighed i projekterne og dermed frivillighed og inddragelse i forhold til lodsejere
- At handleplanens indsatser vil blive set i sammenhæng med myndighedernes øvrige forvaltningsopgaver
- Synergi med andre indsatser for at opnå de største gevinster med færrest ressourcer. Det gælder både i forhold til vandplanen, fredninger, sikring af biodiversitet, klimaplaner, friluftsliv m.m.

Tidlig opsøgende/faciliterende indsats over for særlige lodsejergupper

Lysåben natur

- a. Lodsejere med særligt sårbare naturtyper som rigkær, surt overdrev, kalkoverdrev og tidvis våd eng,
- b. Lodsejere med arter i ugunstig eller uvis status og som er i fare for at blive alvorligt forringet i 1. planperiode: ynglende engsnarre, mosehornugle og isfugl
- c. Lodsejere med særligt store arealer omfattet af Natura 2000-planen.

Skov

- a. Lodsejere med en stor andel af områdets skovnatur-forekomster i høj tilstand
- b. Lodsejere med stor andel af områdets bruttoareal for urørt skov, hvor muligheden for udlæg til urørt skov undersøges nærmere.
- c. Lodsejere med en stor andel af områdets arealer med den EU-prioriterede skovnaturtype *91E0 Elle- og askeskov*
- d. Lodsejere med et stort areal med skovnaturtyper.

Vi vil have særligt fokus på:

Truede naturtyper

- At der gøres en særlig indsats for optimering af plejeindsats, forebyggelse af randvirkning og arealmæssig konsolidering for de truede naturtyper: rigkær, surt overdrev, kalkoverdrev med vigtige orkideforekomster og tidvis våd eng,
- At rigkær søges udvidet og sammenkædet, hvor det er muligt i forhold til naturgrundlaget.

Arter

- Skabe forstyrrelsesfrie levesteder for ynglende isfugl ved etablering af kunstige reder på udvalgte lokaliteter
- Fortsætte den målrettede indsats for sikring af levesteder for ynglende Engsnarre, Mosehornugle og rastende gæs og svaner
- Forstyrrelsestruede ynglefugle, som f.eks. havørn, sikres tilstrækkeligt uforstyrrede forhold
- Forhold for rastende troldænder i forhold til forstyrrelse undersøges nærmere.
- Eksisterende og velegnede ynglevandhuller og overvintringssteder for padde og stor vandsalamander sikres gennem pleje og etablering af nye vandhuller.

Havørneparret ved Tystrup-Bavelse Sø ser ud over enge med græssende køer og søflade med bøjer, der angiver sejladsbegrænsninger. Foto Bente Holm-Petersen

Forventet effekt

Her beskrives den forventede naturmæssige effekt ved at gennemføre de enkelte aktiviteter. Den faktiske naturmæssige effekt for naturtyper og arter vil løbende blive fulgt i det nationale overvågningsprogram, NOVANA.

Lysåbne naturtyper:

- *Rydning af uønsket opvækst*

I forbindelse med pleje af lysåbne arealer vil det ofte være nødvendigt at foretage en rydning af buske og træer. Det vil typisk være arealer, hvor græsning eller slåning har været enten utilstrækkelig eller helt opgivet, og der har indfundet sig uønsket opvækst. Det kan f.eks. være tjørnebuske på overdrev eller pilekrat og birkeskov i moser, enge og søer. Nogle steder er mindre dele af områderne holdt åbne af hensyn til jagt.

Det er vigtigt, at det ryddede materiale fjernes for at skabe gode vækstbetingelser for den lysåbne vegetation. Flishugning og efterfølgende bortkørsel er i mange tilfælde den bedste løsning. Afbrænding udenfor beskyttet natur er også en mulighed.

Rydningen sikrer, at den flora og fauna, der trives med lysåbne forhold, ikke skygges bort. Rydning ofte bidrage til at bekæmpe invasive arter som nåletræer. Endvidere vil rydning af skovbevoksede arealer betyde en forbedring af områdets hydrologi, idet den samlede fordampning nedsættes væsentligt.

Ved rydning af arealer med stort potentiale for at udvikle ny habitatnatur vil den vegetation, der er karakteristisk for naturtypen, have større mulighed for at genetablere sig inden for en relativ kort tidsperiode.

- *Græsning eller høslæt*

Hovedparten af de lysåbne naturtyper er betinget af græsning eller høslæt. Græsning eller høslæt vil derfor have en stor positiv effekt på de fleste lysåbne naturtyper og vil ofte være en forudsætning for gunstig bevaringsstatus.

Der er dog enkelte lysåbne naturtyper, som ikke eller kun i særlige tilfælde vurderes at have behov for eller være egnede til afgræsning eller høslæt. Det drejer sig f.eks. om Avneknippemose og nogle kildevæld, der for en stor del opretholder sig selv – forudsat at områdets hydrologi er i orden.

Hvis enge og overdrev overlades de til sig selv uden drift, vil de gro til i høje urter og græsser og med tiden springe i krat og skov. Det er en naturlig proces, men hvis det får lov at ske, vil et stort antal arter blive skygget bort.

Græsning eller høslæt er også et af flere midler til at bekæmpe invasive arter som f.eks. bjørneklo og rød hestehov.

Når afgræsning foregår uden eller med begrænset tilskuds fodring eller ved høslæt (dvs. med fjernelse af den afslåede biomasse), vil effekten være særlig positiv, idet plejen i disse tilfælde både sikrer lysåbne forhold og fjerner næringsstoffer fra arealerne.

Høslæt bør i handleplansområdet ikke praktiseres på arealer med Avneknippemoser, idet det over tid vil ødelægge bestandene af hvas Avneknippe og dermed naturtypen.

Afslået materiale skal i alle naturområder fjernes for at give lys til nye planter og hindre uønsket gødning.

- **Forbedring af hydrologi**

Lukning af grøfter, fjernelse af drænrør mv. kan være afgørende plejetiltag for våde naturtyper som f.eks. Riggær, Indlandssalteng, Avneknippemoser og Tidvis våd eng. Dette gælder også for en række arter tilknyttet våde naturtyper som f.eks. arter af star.

Effekten af de mere naturlige vandstandsforhold vil typisk være, at fugtigbundsarterne bliver mere dominerende, og at der genindvandrer flere arter tilknyttet våd og fugtig bund. Desuden vil uønsket opvækst af træer og buske blive hæmmet, nedbrydning af førnelag vil ophøre og der vil opbygges nyt tørvelag. Det vil sikre mindre næringsfrigørelse og CO₂-udslip.

For nævnte naturtyper kan forbedring af hydrologien i området ligeledes være, at man sikrer at naturtyperne ikke oversvømmes med næringsrigt vand fra vandløb.

- **Vandløb og søer**

Forbedring på flere strækninger af den fysiske og kemiske tilstand af Susåen med tilløb, Tystrup-Bavelse Sø, samt habitatnaturtyper knyttet til disse, sker gennem en lang række tiltag i vandplanen, Miljømilliardprojekter m.m., som er nævnt under afsnittet 'Andre forvaltningstiltag' i kapitlet 'Forventede metoder og forvaltningstiltag'. Det forventes på flere strækninger at skabe mere dynamik og bedre fysiske forhold for naturtypen vandløb med de tilknyttede naturtyper, åmudderbanke, søbred med småarter, urtebræmme langs vandløb. Vi har en forventning om, at indsætterne allerede i 1. planperiode vil indebære væsentlige positive ændringer for det vandløbstilknyttede plante- og dyreliv.

Skovnaturtyper:

- **Skovnaturtypebevarende drift og pleje**

Med den *skovnaturtypebevarende drift og pleje* beskyttes skovnaturtyperne mod gødskning, sprøjtning og yderligere afvanding. I nogle tilfælde etableres mere naturlige vandstandsforhold. Der sikres nogle af de naturmæssigt vigtige strukturer, f.eks. vedvarende skovdække, en vis andel uforstyrret jordbund, hule og døde træer. De karakteristiske træarter for skovnaturtyperne fremmes, og invasive arter kan bekæmpes. Den samlede forventede effekt er en sikring af skovnaturtyperne. Arter som f.eks. stor vandsalamander vil få forbedret deres levesteder i kraft af bevaring af træer med hulheder samt dødt ved.

- **Urørt skov**

Udlæg til urørt skov sikrer fri dynamik og andre naturlige processer i skovens økosystem. Der vil efter en længere årrække typisk være mere dødt ved, flere store og hule træer, en uforstyrret jordbund samt mere naturlig hydrologi. På sigt vil der kunne ses en effekt på den flora og fauna, der er tilknyttet disse naturforhold. Den samlede forventede effekt er en sikring af skovnaturtyperne og de særlige strukturer, som knytter sig til urørt skov. Hovedparten af de skovlevende arter vil få forbedrede levesteder ved udlæg til urørt skov.

- **Forbedring af hydrologi i skov**

Lukning af grøfter, fjernelse af drænrør mv. kan være afgørende plejetiltag for fugtige skovnaturtyper som skovbevokset tørvemose og elle- og askeskov samt for visse skovlevende arter. Effekten af mere naturlige vandstandsforhold i skovnaturtyperne vil typisk være, at de karakteristiske fugtigbundsplantearter knyttet til skovnaturtyperne bliver mere dominerende og flere arter genindvandrer. Samtidig vil fønelaget blive genopbygget, hvorved CO₂ lagres og næringsstoffer tilbageholdes. Arter som f.eks. sumpvindelsnegl og stor vandsalamander vil typisk nyde godt af forbedret hydrologi, der kan give både flere levesteder og bedre kvalitet af de enkelte levesteder.

Ny habitatnatur:

- **Udvidelser af naturtyper**

Den ny habitatnatur skal typisk sammenbinde små, isolerede forekomster af naturtyperne rigkær og tidvis våd eng og udvide arealet af de truede naturtyper

Hvis udvidelserne sker på arealer med et stort potentiale for genskabelse af naturtyper, vil der med den nødvendige indsats (forbedring af vandstandsforhold, rydning mv.) og pleje (afgræsning eller høslæt) kunne udvikles ny habitatnatur på relativt få år. Det kan f.eks. være arealer, der tidligere har rummet naturtypen og som ligger i nær tilknytning til eksisterende arealer med naturtypen. Hvis udvidelsen derimod foregår på tidligere landbrugsjord, må udviklingen mod habitatnatur af høj kvalitet forventes at tage væsentlig længere tid (ofte flere årtier).

Arter:

Forbedring af hydrologi

Hovedparten af indsatserne for arterne på udpegningsgrundlaget vil ske gennem indsatsen for naturtyperne, gennem indsatser i vandplanen, den kommunale spildevandsplan for det åbne land, statens miljømiliard-projekt (som omfatter Mellemste Suså, hele Porsmosen op til Broksø, Holts Mose samt Hovmosen), det kommunale vandløbsprojekt i Jydebækken, indsatsplaner mod bjørneklo m.m. – se side 13. Resultatet vil være renere vand, mere variation i vandløbet, vinter- og forårsoversvømmede enge.

Vi forventer af samme grund, at det vandtilknyttede dyreliv forbedres – og ikke mindst at levestederne for de udpegede arter bæklambret, pigsmertling, tykskallet malermusling, sumpvindelsnegl samt ynglende rørhøg, engsnarre, mosehornugle, isflugl samt rastende sædgås og sangsvane forbedres.

Græsning og høslæt

Siden basisanalysens udarbejdelse og vedtagelsen planen er og vil der foretages indsatser for ynglende engsnarre mosehornugle, og rastende sædgås og sangsvane. Flere af disse indsatser sker ved særlige høslætsaftaler, almindeligt høslæt eller græsning.

Ynglende Engsnarre og Mosehornugle er afhængig af partier med både højt og lavt vegetationsdække. Hvis der sker afgræsning, må græsningstrykket således ikke være for hårdt. Plejes arealerne med høslæt, må slættet endvidere ikke tages for tidligt af hensyn til Engsnarrens kyllinger. For både gæs og svaner er det vigtigt, at områderne fremstår med lav vegetation i vinterhalvåret.

Kontinuert pleje er endvidere en sikring af, at områderne ikke gror til med træer og buske.

Nye levesteder

Opsætning af redekasser til isfugl på ugenerede steder uden forstyrrende kanosejlads eller de nødvendige forekomster af egnede vandløbsskrænter til redebyggeri, skal sikre artens ynglemuligheder indenfor Natura 2000-området.

Stor vandsalamander har ikke ugunstig status. Alligevel vil der blive etableret vandhuller i og umiddelbart uden for Natura 2000-området, som også vil tilgodese arten såvel som andre padde - ikke mindst bilag IV-løvfrø, som forekommer i området. Den er dog ikke på udpegningsgrundlaget.

Stram administration

For kongeørn, havørn, rørhøg og troldand følges udviklingen. Gennem forebyggende administration af lovgivning sikres opretholdelse af værdifulde levesteder. Såfremt det er nødvendigt, kan yngleområder afspærres for offentlighedens adgang.

Den samlede forventede effekt for arterne er, at tilbagegangen forventes stoppet i planperioden.

Strategisk Miljøvurdering – SMV

Natura 2000-handleplanen er som udgangspunkt omfattet af krav om miljøvurdering i henhold til lov om miljøvurdering af planer og programmer (Lovbekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009).

For samtlige statslige Natura 2000-planer er der foretaget en strategisk miljøvurdering. Natura 2000-handleplanen har et indhold, der ikke adskiller sig fra de oplysninger, som allerede er givet i de miljøvurderede statslige Natura 2000-planer.

Øvrige forvaltningstiltag er nævnt i naturhandleplanen på side 13, og hjælper til opfyldelse af målet med planen, men udføres ikke i regi af Natura 2000-planen, vil blive vurderet selvstændigt.

Da naturhandleplanen ikke sætter nye rammer for fremtidige anlægstilladelser eller yderligere vil kunne påvirke internationalt udpegede naturbeskyttelsesområder væsentligt, er planen ikke omfattet af lov om miljøvurdering af planer og programmer.

Susåen er til glæde for mange. Foto: Næstved Kommune

Bilag 1: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 146 Rådmandshaven:

Natura-nr.	Naturtype/art	Handleplan-myndighed	
		Naturstyrelsen	Ha i alt ¹
9130	Bøg på muld	25,2	25,2
9160	Egeblandskov	0,9	0,9
91E0	Elle- og askeskov	17,0	17,0
3260	Vandløb		<i>ej kortlagt</i>
1016	Sumpvindelsnegl		<i>ej kortlagt</i>
I alt¹		43,1	43,1

¹ Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planer i egne drifts- og plejeplaner.

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 194 Tystrup-Bavelse Sø med omgivelser:

Natura-nr.	Naturtype/arter	Handleplan-myndighed					I alt ¹ ha
		Sorø Kommune	Næstved Kommune	Ringsted Kommune	Faxe Kommune	Natur- styrelsen	
1340	* Indlandssalteng	0	0,3	0	0	0	0,3
6210	Kalkoverdrev *orkidéer	0	18,2	0	0	0	18,2
6230	* Surt overdrev	0,7	0	0	0	0	0,7
6410	Tidvis våd eng	0	0	0	36,1	0	36,1
7210	* Avneknippemose	0	0	0	17,8	0	17,8
7220	* Kildevæld	0,9	0,2	0	0	0	1,1
7230	Rigkær	0	11,6	0	0	0	11,6
9110	Bøg på mor	0	0	0	0	2,9	2,9
9130	Bøg på muld	0	0,1	0	0	63,6	63,7
9160	Ege-blandskove	0	2,2	0	0	16,0	18,2
91D0	* Skovbevokset tørvemose	0	0	0	36,5	0,7	37,2
91E0	* Elle- og askeskove	0,5	2,7	0	1,8	9,8	14,8
3130	Søbred med småurter						<i>ej kortlagt</i>
3140	Kransnålalge-sø						<i>ej kortlagt</i>
3150	Næringsrig sø						<i>ej kortlagt</i>
3160	Brunvandet sø						<i>ej kortlagt</i>
3260	Vandløb						<i>ej kortlagt</i>
3270	Å-mudderbanke						<i>ej kortlagt</i>
1016	Sump-vindelsnegl						<i>ej kortlagt</i>
1032	Tykskallet malermusling						<i>ej kortlagt</i>
1096	Bæklampret						<i>ej kortlagt</i>
1149	Pigsmesling						<i>ej kortlagt</i>
1166	Stor vandsalamander						<i>ej kortlagt</i>
I alt¹		2,1	35,3	0	92,2	93,0	222,6

¹ Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planer i egne drifts- og plejeplaner.

* Særligt prioriteret naturtype

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. F91 Gammellung, Tuerne, Porsmosen

Natura-nr.	Naturtype/arter	Handleplan-myndighed	
		Faxe Kommune	Næstved Kommune
A081	Rørhøg (ynglende)	X	X
A122	Engsnarre (ynglende)	X	X
A222	Mosehornugle (ynglende)	X	X
A	Sædgås (rastende)	X	X
A	Sangsvane (rastende)	X	X

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. F93 Tystrup-Bavelse sø og omegn

Natura-nr.	Naturtype/arter	Handleplan-myndighed	
		Sorø Kommune	Næstved Kommune
A229	Isfugl (ynglende)	X	X
A075	Havørn (ynglende)	X	X
A122	Engsnarre (ynglende)	X	X
A	Kongeørn (rastende)	X	X
A	Sædgås (rastende)	X	X

Bilag 2: Fordeling af indsatser mellem handleplanmyndigheder og offentlige lodsejere

I Natura 2000-planens indsatsprogram er der retningslinjer, hvor der er behov for en nærmere afklaring af, hvem der følger op på retningslinjerne. Det drejer sig om følgende retningslinjer: Rydning af uønsket opvækst, forbedring af vandstandsforhold, Græsning/høslæt, Skovdrift og –pleje, urørt skov, forbedring af hydrologi i skov samt udvidelse af levesteder for arter. Retningslinjerne gælder for nye indsatser og eksisterende indsatser, som skal fornyes/ændres i planperioden. Det kan både være handleplanmyndigheder og offentlige lodsejere, der skal følge op på disse retningslinjer. Derfor omfatter bilag 2 både private og offentlige arealer (inkl. offentlige arealer, hvor lodsejeren selv har udarbejdet drifts- og plejeplan). Der er aftalt følgende opgavefordeling mellem de offentlige lodsejere og handleplanmyndigheder i Natura 2000-området nr. 163 uden for Holmegårds Mose for eksisterende og nye indsatser:

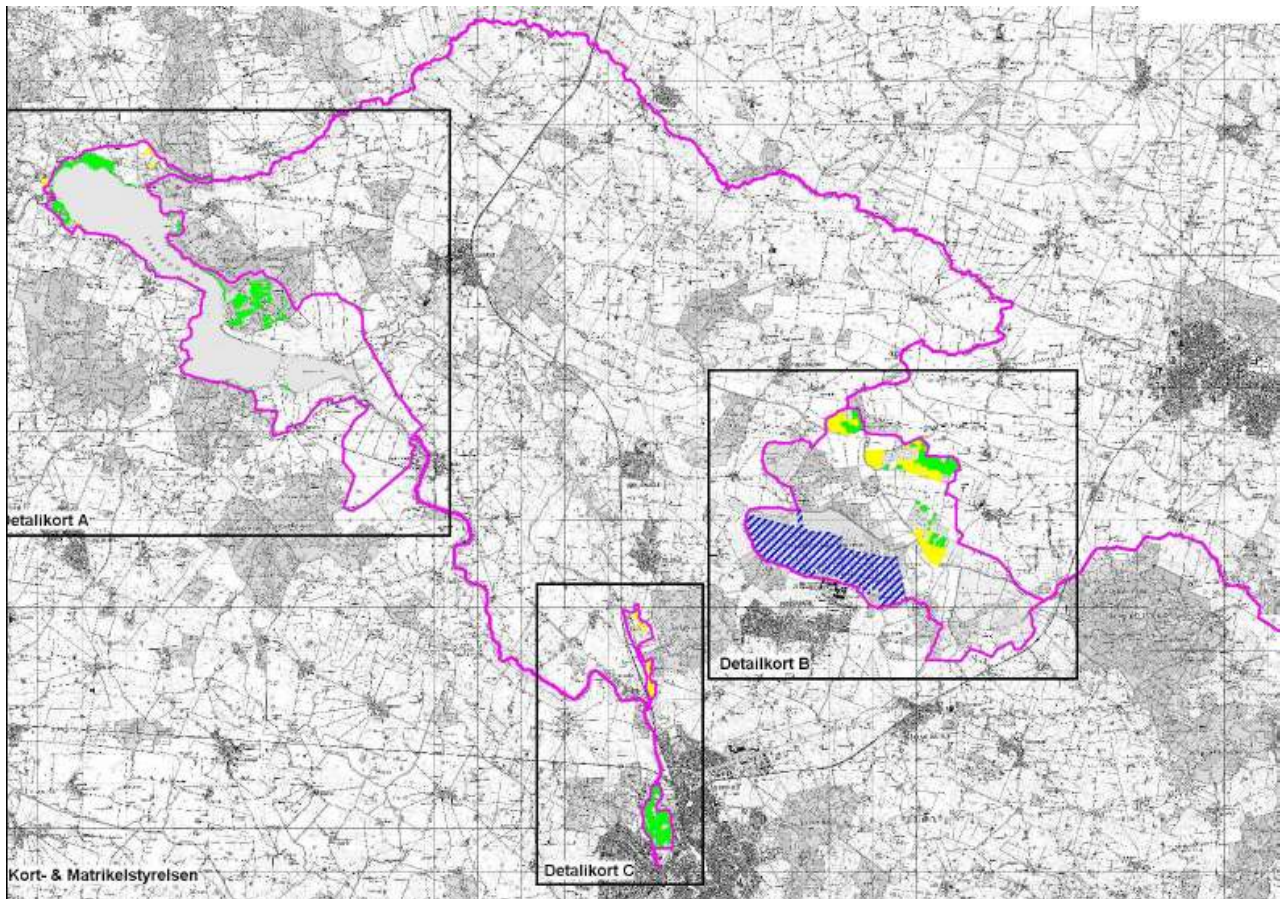
Naturtypeindsats	Handleplan-myndighed					Offentlige lodsejere	Total
	Fakse Kommune	Næstved Kommune	Ringsted Kommune	Sorø Kommune	Naturstyrelsen	Naturstyrelsen	Total
Lysåben natur							
Rydning af uønsket opvækst	0-35 ha	Ca. 20	0	Ca. 0.05 ha	0	0	20-55 ha
Forbedring af vandstandsforhold	0	< 7 ha	0	< 1 ha	0	0	< 8 ha
Græsning/ høslæt	0-20 ha	10-20 ha	0	Ca. 1 ha	0	0	11-40 ha
Skovnatur*							
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	0-35 ha	Ca. 3 ha	0	Ca. 0,5 ha	70 – 80 ha	< 1 ha	70-120 ha
Urørt skov	0	0	0	0	60 - 65 ha	ca. 10 ha	70 – 75 ha
Forbedring af hydrologi	0 – 5 ha	0	0	0	0 - 18 ha	ca. 2 ha	2 – 25 ha
Ny habitatnatur							
Udvidelse af naturtyper	0	7-18 ha	0	1-2 ha	0	0	8-20 ha
Artsindsats							
Sikring/udvidelse af levesteder**	0	1-12 stk.	0	0-2 stk.	0	0	1-14 stk.
Sikring/udvidelse af levesteder**	0-30 ha	1040-1100 ha	0	0	0	0	1070-1135 ha

* Hektarangivelser omfatter både eksisterende og nye indsatser for skovnatur

** Sikring/udvidelse af levesteder for arter er opgivet i henholdsvis stk. for ynglelokaliteter for isfugl og etablering af vandhuller til padder, samt ha for driftsaftaler for de øvrige arter på udpegningsgrundlaget. For store arealer er der allerede indgået fornyede plejeaftaler, som tæller med som ny indsats.

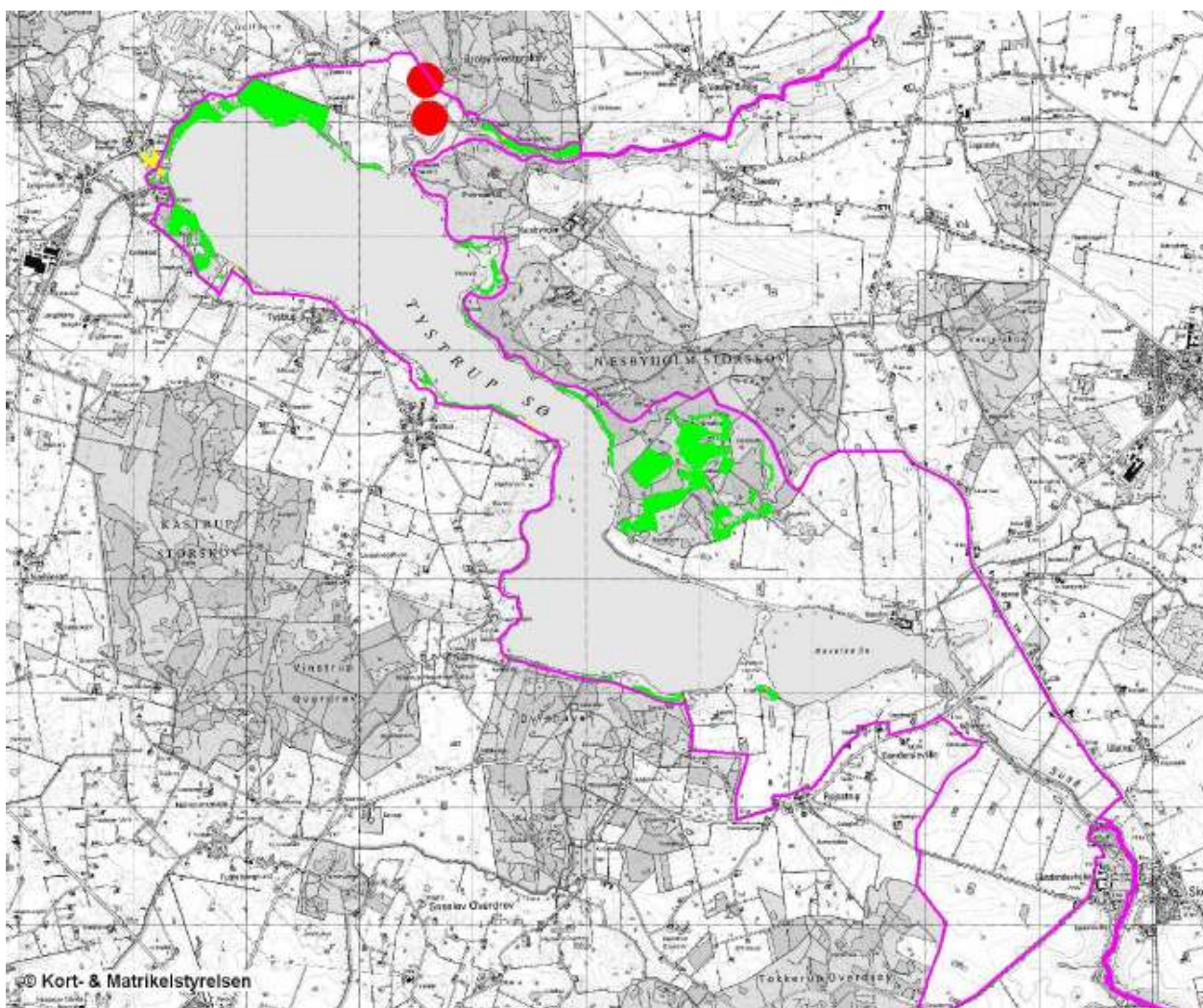
Bilag 3: Kort med kortlagte naturtyper samt potentielle områder for ny habitatnatur

Oversigtskort

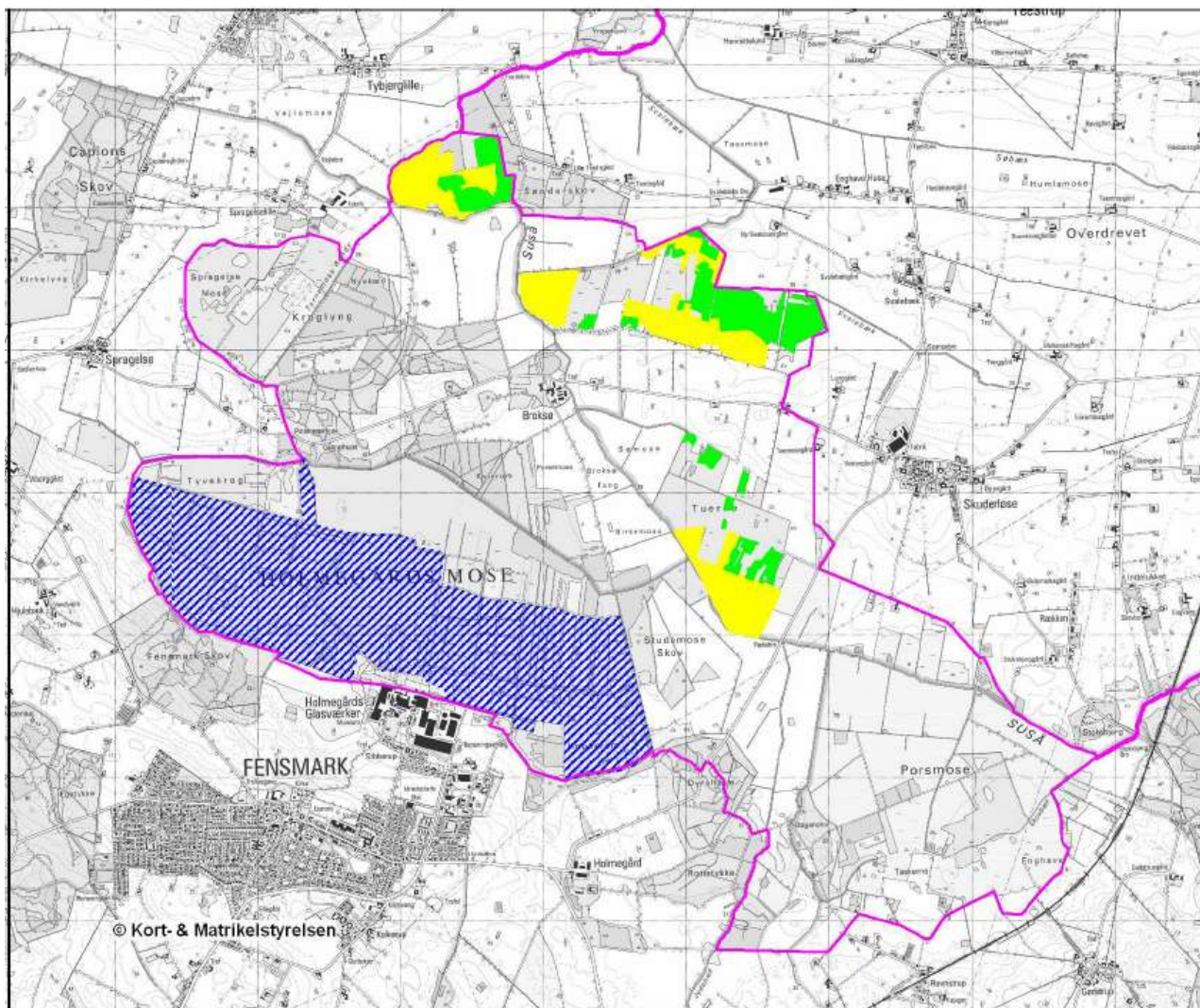
*Kortlagt lysåben habitatnatur (gul signatur) og skovhabitatnatur (grøn signatur) indenfor Natura 2000-område 163 (lilla afgrænsning).
For habitatområde nr. H145, Holmegårds Mose (vist med blå signatur) udarbejdes en separat handleplan.*

Detailkort A - Tystrup-Bavelse Sø med omgivelser

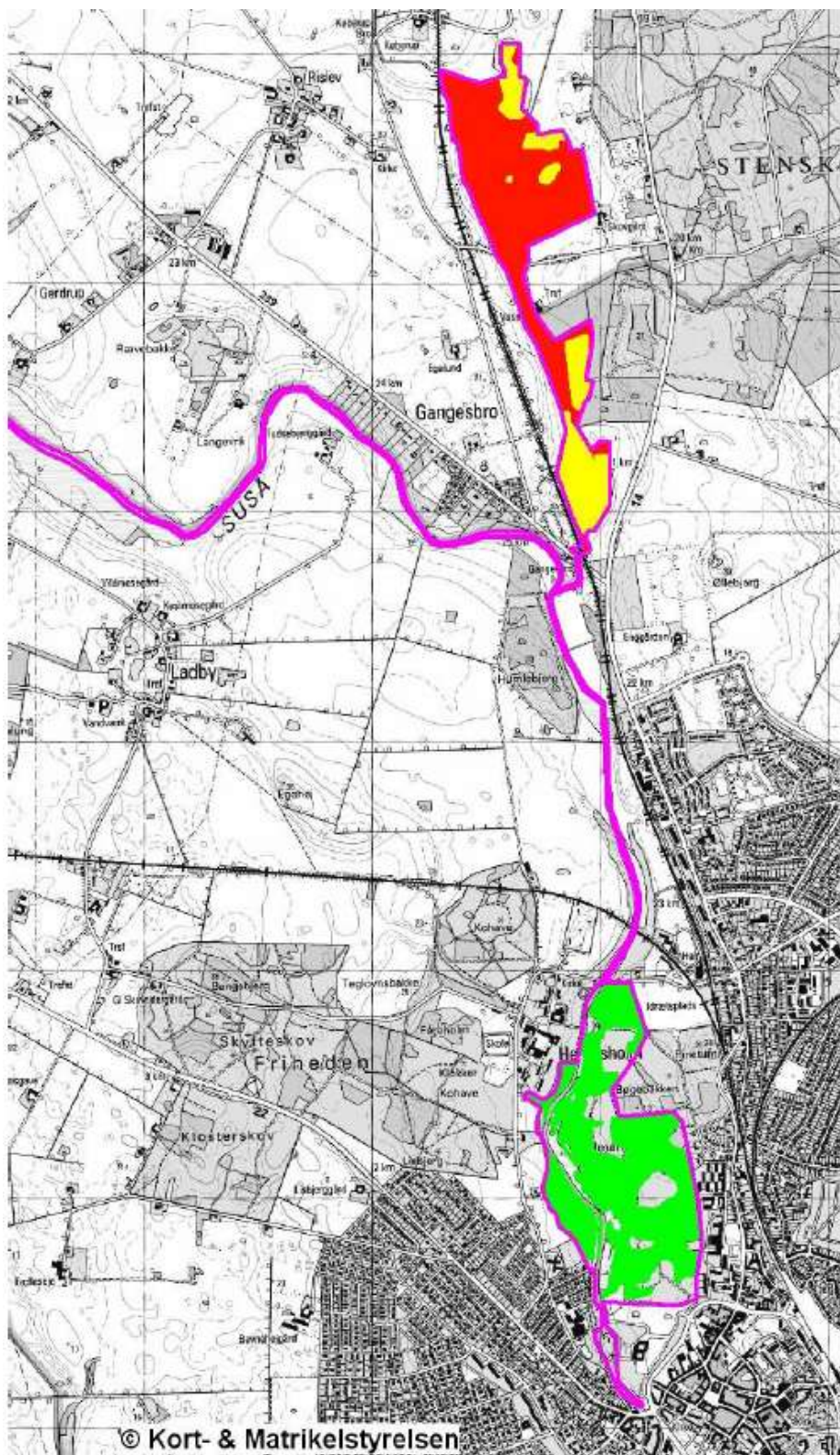
Kortlagt lysåben habitatnatur (gul signatur) og skovhabitatnatur (grøn signatur) omkring Tystrup-Bavelse Sø m.m. Potentiel ny habitatnatur er endvidere angivet med rødt.

Detailkort B - Porsemose

*Kortlagt lysåben habitatnatur (gul signatur) og skovhabitatnatur (grøn signatur) på Sønderskov Overdrevet, i Gammellung og i Tuerne.
For habitatområde nr. H145, Holmegårds Mose (vist med blå signatur) udarbejdes en separat handleplan.*

Detailkort C - Rådmandshaven og Slagmose

Kortlagt lysåben habitatnatur (gul signatur) og skovhabitatnatur (grøn signatur) i Rådmandshaven og i Slagmosen. I sidstnævnte er endvidere med rødt angivet potentiel ny habitatnatur.

Bilag 4: Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner

Resumé af plejeplan for Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-område N163 Suså, Tystrup-Bavelse Sø, Slagmosen, Holmegårds Mose og Porsmosen

Indenfor området ejer Naturstyrelsen ca. 7 ha af skovnaturtypen 91 E0, elle- og askeskov, ca. 2,5 ha af typen 9130, bøg på muld, samt 4 kildevældsområder af typen 7220. Naturtilstanden i skovnaturtyperne er god og høj. I tre kildevæld er tilstanden også god, mens et væld har en ringe tilstand – formentligt på grund af tilgroning.

Tabel a Kortlagte naturtyper på Naturstyrelsens arealer i området

Naturtype	Nr.	Navn	Areal ejet af NST (ca. ha)
Lysåbne naturtyper	7220	Kildevæld	<1
			<1
Skovnaturtyper	91E0	Elle- og askeskov	6
	9130	Bøg på muld	3
Ialt			9

Indsats for naturtyperne

I det følgende angives Naturstyrelsens planlagte indsats for *naturtyperne* på udpegningsgrundlaget. Indsatsen er beskrevet i to tabeller:

- Lysåbne naturtyper
- Skovnaturtyper

I tabel b og c skelnes mellem ”Eksisterende driftsplan mv.” og ”Nyt”, da der allerede ifølge driftsplaner m.m. for styrelsens arealer skal ske en drift/pleje, der bidrager til at gennemføre plejeplanen.

Tabel b Planlagt indsats for lysåbne naturtyper

	Eksisterende driftsplan mv. eller nyt	Ha (ca.)
Areal uden drift	eksisterende	<1
		<1
Græsning	eksisterende	<1
		<1

Tabel c Planlagt indsats for skovnaturtyper

Plejetiltag	Eksisterende driftsplan mv. eller nyt	Ha (ca.)
Urørt skov	eksisterende	9
		9
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	nyt	<1
		<1
Bevarelse af store træer til henfald	eksisterende	<1
		<1

Særlig indsats for arter

Plejen af områdets naturtyper vil samtidig tilgodese en række arter på udpegningsgrundlaget.

Herudover planlægger Naturstyrelsen en særlig indsats for tykskallet malermusling, bæklampret og pignmerling, som fremgår af tabel e.

Tabel e Planlagt indsats for arter *udover* indsatsen for naturtyperne

	Plejetiltag	Eksisterende driftsplan mv. eller nyt
1032 Tykskallet malermusling	Indsats for vandløb	eksisterende
1096 Bæklampret	Indsats for vandløb	eksisterende
1149 Pignmerling	Indsats for vandløb	eksisterende

I tabel e er der en opdeling til to kategorier:

- "Eksisterende driftsplan mv.": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor den pågældende drift/pleje allerede forekommer eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at tiltaget skal gennemføres.
- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der først er blevet fastlagt med denne plejeplan. Som det ses, er indsatsen allerede foreskrevet/igangsat tidligere.

Bilag 5: Forklaring af Natura 2000-begreber m.m.

Begreb	Forklaring
Natura 2000	Natura 2000 er et netværk af områder i EU med særligt værdifuld natur. Natura 2000 er en samlebetegnelse for habitatområder og fuglebeskyttelsesområder. I Danmark tales om internationale naturbeskyttelsesområder, som også rummer Ramsarområder, og består af et eller flere af disse særligt udpegede områder. Natura 2000-områderne kan ses i Danmarks Miljøportal . Der er mere information om Natura 2000 på Naturstyrelsens hjemmeside
Udpegningsgrundlag	Udpegningsgrundlaget er en fællesbetegnelse for de arter og naturtyper, som findes indenfor et internationalt beskyttelsesområde og som er omfattet af listerne i habitatdirektivet eller fuglebeskyttelsesdirektivet, som forudsætter udpegningsgrundlag af beskyttelsesområder. Du kan finde udpegningsgrundlag her: Udpegningsgrundlag .
Naturtyper	Naturtyperne er defineret nærmere i " Habitatbeskrivelser, årgang 2010 ". Endvidere er alle danske naturtyper beskrevet på Naturstyrelsens hjemmeside .
Lysåbne terrestriske naturtyper	I Danmark er der 35 lysåbne terrestriske naturtyper: 1210 (Enårig vegetation på strandvolde) , 1220 (Flerårig vegetation på stenede strande) , 1230 (Klinter eller klipper ved kysten) , 1310 (Vegetation af kveller eller andre enårige strandplanter) , 1320 (Vadegræssamfund) , 1330 (Strandenge) , 1340 (Indlands-strandenge) , 2110 (Begyndende klitdannelser) , 2120 (Hvide klitter og vandremiler) , 2130 (Stabile kystklitter med urtevegetation) , 2140 (Stabile kalkfattige klitter med Empetrum nigrum) , 2160 (Kystklitter med havtorn) , 2170 (Kystklitter med gråris) , 2190 (Fugtige klitlavninger) , 2250 (Kystklitter med enebær) , 2310 (Indlandsklitter med lyng og visse) , 2320 (Indlandsklitter med lyng og revling) , 2330 (Indlandsklitter med åbne græsarealer med sandskæg og hvene) , 4010 (Våde dværgbusksamfund med klokkelyng) , 4030 (Tørre dværgbusksamfund (heder)) , 5130 (Enebærkrat på heder, overdrev eller skrænter) , 6120 (Tørketålende græsvegetation på kalkrig jordbund) , 6210 (Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund) , 6230 (Artsrige overdrev) , 6410 (Tidvis våde enge) , 6430 (Bræmmer med høje urter) , 7110 (Aktive højmoser) , 7120 (Nedbrudte højmoser) , 7150 (Lavninger på tørv med Rhynchosporion) , 7210 (Kalkrige moser og sumpe med hvas avneknippe) , 7220 (Kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand) , 7230 (Rigkær) , 7140 (Overgangstyper af moser og hængesæk) , 8220 (Indlandsklipper af kalkfattige bjergarter) , 8230 (Indlandsklipper af kalkfattige bjergarter med pionerplantesamfund) .
Sø- og vandløbsnaturtyper	I Danmark er der 7 sø- og vandløbsnaturtyper: 3110 (Kalk- og næringsfattige søer og vandhuller) , 3130 (Ret næringsfattige søer og vandhuller) , 3140 (Kalkrige søer og vandhuller med kransnålagler) , 3150 (Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter) , 3160 (Brunvandede søer og vandhuller) , 3260 (Vandløb med vandplanter) , 3270 (Vandløb med tidvis blottet mudder med enårige planter) .
Skovnaturtyper	I Danmark er der 10 skovnaturtyper: 2180 (Skovklit) , 9110 (Bøg på mor) , 9120 (Bøg på mor med kristtorn) , 9130 (Bøg på muld) , 9150 (Bøg på kalk) , 9160 (Ege-blandskov) , 9170 (Vinteregeskov) , 9190 (Stilkeke-krat) , 91D0 (Skovbevokset tørvemose) , 91E0 (Elle- og askeskov) .

Kortlægning	<p>Under forarbejdet til Natura 2000-planerne er en række naturtyper kortlagt ved en fysisk gennemgang af habitat-områderne. Naturtyperne er afgrænset og identificeret, og der er registreret oplysninger om struktur og artsindhold på arealerne. De kortlagte områder kan f.eks. findes på PRIOR.</p>
Tilstandsklasse	<p>Tilstandsklassen er udtryk for naturkvaliteten af den enkelte kortlagte naturtype. Tilstandsklassen er beregnet på baggrund af strukturindikatorer og artsdata, som er indsamlet ved kortlægningen. Ud fra strukturindikatorerne beregnes et strukturindeks, og tilsvarende beregnes et artsindeks ud fra de indsamlede artsdata. Hver især fortæller de to indeks noget om de aktuelle livsvilkår og den seneste historie på arealet. Tilstanden er en sammenvæjning af de to indeks.</p> <p>Der er 5 tilstandsklasser:</p> <ol style="list-style-type: none"> I. Høj tilstand II. God tilstand III. Moderat tilstand IV. Ringe tilstand V. Dårlig tilstand <p>De to øverste klasser I og II opfylder Habitatdirektivets krav til gunstig bevaringsstatus under forudsætning af, at der foreligger en prognose der siger, at arealet også i fremtiden vil kunne opretholde den høje eller gode tilstand.</p> <p>Tilstandsklasse (inkl. struktur- og artstilstand) for en kortlagt naturtype kan ses på SagsGIS</p>
Gunstig bevaringsstatus	<p>En naturtypes bevaringsstatus er gunstig, når:</p> <ul style="list-style-type: none"> - arealet med naturtypen i det naturlige udbredelsesområde er stabilt eller øges - den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for naturtypens opretholdelse, er til stede og vil være det fremover. - bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for naturtypen, er gunstig. <p>En arts bevaringsstatus anses for gunstig, når:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bestandsudviklingen viser, at arten på lang sigt vil opretholde sig selv - artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang eller vil blive mindsket - der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på lang sigt at bevare artens bestande
Natura 2000-plan	<p>Natura 2000-planen fortæller, hvordan man skal behandle hvert af de 246 Natura 2000-områder, så man stopper tilbagegangen for naturtyper og arter i det enkelte område. Natura 2000-planen indeholder en basisanalyse af områdets aktuelle naturtilstand og trusler, mål for naturtilstanden og et indsatsprogram. Natura 2000-plan kan findes på Naturstyrelsens hjemmeside.</p>
Natura 2000-handleplan	<p>Natura 2000-planen udmøntes i handleplaner. En kommune skal således udarbejde en handleplan for, hvordan Natura 2000-planen vil blive realiseret inden for kommunens geografiske område på land og kystnære områder. Kommunen skal efterfølgende sikre, at handleplanen gennemføres. På tilsvarende måde har Naturstyrelsen ansvaret for at udarbejde og gennemføre handleplaner for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer.</p>
Offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner	<p>Offentlige lodsejere har mulighed for selv at udarbejde drifts- og plejeplan som opfølgning på en Natura 2000-plan. I Natura 2000-handleplanen skal der være resuméer af de offentlige</p>

	lodsejeres drifts- og plejeplaner.
Invasive arter	Invasive arter dækker over plante- og dyrearter, der af mennesket er blevet flyttet fra en del af verden til en anden og her påvirker hjemmehørende arter negativt. Et almindeligt brugt eksempel er kæmpe-bjørneklo, som er ført til Danmark fra Kaukasus og nu giver problemer i eksempelvis moser, hvor den udkonkurrerer hjemmehørende plantearter.
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	<p>I Natura 2000-tilskudsordning for skov er den skovnaturtypebevarende drift og pleje defineret på følgende måde:</p> <p>Alle arealer omfattes af en basissikring med følgende indhold:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vedvarende skovdække • Ved skovdrift skal de karakteristiske træarter for skovnaturtypen fremmes • Ved foryngelse skal der anvendes en naturvenlig foryngelse • Ingen gødskning, kalkning eller kemisk bekæmpelse • Uforstyrret jordbund på mindst 2/3 af arealet • Ingen øget afvanding • Bevaring af eksisterende dødt ved og træer med hulheder • Plejeret til handleplan-myndigheden til bekæmpelse af arter, der optræder invasivt <p>Som minimum skal alle arealer i tilstandsklasse 1 omfattes af en supplerende sikring med én eller flere af følgende tiltag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bevaring af store træer til død og henfald • Bekæmpelse af invasive arter • Etablering af naturlige vandstandsforhold • Forberedelse til skovgræsning
Urørt skov	<p>I Natura 2000-tilskudsordning for skov omfatter udlæg til urørt skov følgende restriktioner:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ingen skovdrift • Ingen fjernelse af levende eller døde træer • Ingen gødskning, kalkning eller kemisk bekæmpelse • Ingen forstyrrelse af jordbunden • Ingen oprensning eller nygravning af grøfter • Plejeret til handleplan-myndigheden til bekæmpelse af arter, der optræder invasivt